

Broj: 01-665-18 i 693/18
Podgorica, 7.12.2018. godine
MK

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG", br. 42/11 i 32/14) nakon završenog ispitnog postupka po pritužbi XY, daje

MIŠLJENJE

I UVOD

1. XY iz Podgorice, podnio pritužbu na rad Centra za socijalni rad Podgorica i Osnovnog suda u Podgorici u vezi sa ostvarivanjem prava djeteta.

2. U pritužbi na rad Centra za socijalni rad Podgorica podnosilac je, između ostalog, naveo: da iz braka sa X Y ima dvoje djece, kćerku X rođenu 2004. godine i sina Y, rođenog 2010. godine; da su odnosi između njega i supruge narušeni i konfliktni; da je 7.03.2016. godine, podnio tužbu radi razvoda braka i vršenja roditeljskog prava, pred Osnovnim sudom u Podgorici; da je Centar za socijalni rad Podgorica, dao svoje mišljenje u januaru 2017 godine, bez izjašnjavanja o time kome treba da pripadnu djeca, već preporučio da se angažuju vještaci; da je nakon mišljenja vještaka Sud donio prvostepenu odluku da se djeca povjere majci ali je Viši sud u Podgorici odlučujući o njegovoj žalbi ukinio presudu i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovni postupak, ukazujući na određene propuste; da je, između ostalog, u ukidnoj odluci ukazano da je neophodno djeci omogućiti da iznesu svoje mišljenje o tome kod kojeg roditelja bi željeli da žive; da je u maju 2018. godine Osnovni sud u Podgorici tražio od Centra za socijalni rad Podgorica, da dostavi mišljenje o starateljstvu; da nakon toga, Centar nije pozivao njega niti djecu kako bi saslušao stranke i uzeo mišljenje od djece, već sudu poslao odgovor da su se već izjasnili u januaru 2017. godine i da ostaju pri tome; da je Sud ponovo tražio od Centra da dostavi mišljenje, ali je Centar opet odgovorio na isti način i nije razgovarao sa djecom, niti ocem; da se stoga on kao stranka obratio Inspekciji socijalne i dječije zaštite; da je po izvršenom nadzoru i ukazivanju Inspekcije, Centar uputio Sudu nalaz i to bez obavljenih razgovora iako su istakli da su obavili razgovore, a koji je nalaz identičan onom iz 2017. godine, za koji je drugostepenom presudom ukazano da nije prihvatljiv; da se ponovo obratio Inspekciji socijalne zaštite i da je nakon ukazivanja Inspekcije, pozvan i dao svoju izjavu u centru, usmeno i pisanim putem; da je mal. X istakla da njena izjava nije objektivno unijeta u zapisnik; da je Centar u dostavljenom nalazu u zaključku preporučio, kao i u prethodnim mišljenjima, da je potrebno odrediti vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa; da ovakvo postupanje Centra i nedostavljanje traženog mišljenja predstavlja odugovlačenje postupka, budući da su ovakvi postupci hitne prirode. Smatra da su time povrijeđena prava njegove djece i njega kao roditelja.

3. U pritužbi na rad Osnovnog suda u Podgorici, naveo je: da su odnosi između njega i supruge narušeni i konfliktni, te da je on žrtva porodičnog nasilja od strane supruge, koja je pravosnažnom

krivičnom presudom osuđena za porodično nasilje; da je Osnovnom sudu u Podgorici **7.03.2016. godine**, podnio tužbu radi razvoda braka i vršenja roditeljskog prava; da je sprovedena medijacija i pored postojanja porodičnog nasilja; da je Centar za socijalni rad Podgorica, dao svoje mišljenje u januaru 2017. godine, bez izjašnjavanja o time kome treba da pripadnu djeca, već preporučio da se angažuju vještaci; da je nakon mišljenja vještaka Sud donio prvostepenu odluku da se djeca povjere majci; da je Viši sud u Podgorici odlučujući o žalbi ukinio presudu i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovni postupak, ukazujući mu na određene propuste; da je, između ostalog, ukazao da je neophodno djeci omogućiti da iznesu svoje mišljenje o tome kod kojeg roditelja bi željeli da žive; da su njegova djeca svjedoci porodičnog nasilja, te samim tim i žrtve, a sud ni drugi nadležni organi nijesu preduzeli mjere u cilju ostvarivanja njihovih prava (naročita hitnost u postupanju, postavljanje povjerljivog lica koje može uzeti mišljenje i razgovarati sa djecom); da je djeci trebalo biti omogućeno da učestvuju u postupku u kojem se odlučuje o njihovim pravima, što nije učinjeno ni od strane Suda; da se postupak neopravdano odugovlači, jer više od dvije i po godine nije pravosnažno okončan, a da on svojim postupanjem nije doprinio odugovlačenju; da predmet nosi poslovnu oznaku P.br. 1047/18 (raniji broj P. br. 876/16). Smatra da su povrijeđena njegova prava i prava djece na pravično suđenje u razumnom roku kao i prava djece na participaciju.

II POSTUPANJE ZAŠTITNIKA

4. Povodom navedene pritužbe, Zaštitnik je pokrenuo ispitni postupak i zatražio izjašnjenja od JU Centra za socijalni rad Podgorica i Osnovnog suda u Podgorici.

5. JU Centar za socijalni rad Podgorica, 26.10.2018. godine, Zaštitniku je dostavio izjašnjenje br. 01-17721/2 od 22.10.2018.g. u kojem se, navodi: da su u prostorijama Centra obavljani razgovori sa mal. djecom Y prije davanja prvobitnog Nalaza i mišljenja; da su djeca bila pozivana od strane sudskih vještaka kako bi pred njima dala svoje mišljenje o svim pitanjima koja se tiču djece; da je obavljen razgovor sa mal. X Y dana 09.05.2018. godine, te da su sa ishodom razgovora upoznali roditelje; da je, prilikom terenske posjete, obavljen razgovor i sa mal. Y; da Centar u potpunosti ostaje pri stavu da je u konkretnom predmetu u interesu djece da se uvaži stav sudskih vještaka; da je preporučeno sudu da angažuje lice za podršku radi dodatnog utvrđivanja stavova djece i prenošenja istig sudu. Na kraju ističu da je Centar pri savu da je mišljenje sudskih vještaka neophodno upravo iz sumnje da je u konkretnom moguće da su stavovi djece u suprotnosti sa njihovim najboljim interesima, kao i da će nastaviti sa savjetodavnim radom sa porodicom.

6. U izjašnjenju Osnovnog suda u Podgorici Su.br. IV-1 br. 92/18 od 9.11.2018. godine, navodi se: da je uvidom u spise predmeta P.br. 1047/18 utvrđeno da je XY iz Podgorice podnio Sudu tužbu protiv Y, radi razvoda braka i odluke o vršenja roditeljskog prava i izdržavanja; da je dana 22.11.2016. godine postupajući sudijid se obratio JU Centru za socijalni rad Podgorica, sa zahtjevom za dostavljanje nalaza i mišljenja o tome kome bi trebalo povjeriti vršenje roditeljskog prava nad maloljetnim X Y i Y Yem i o modelu održavanja kontakta sa djecom; da je 17.01.2017. godine Centar za socijalni rad - Služba za djecu i mlade dostavila Sudu nalaz i mišljenje u kojem je u bitnom navedeno da je u cilju formiranja nalaza i preporuke o tome koji roditelj treba da vrši roditeljsko pravo, neophodno da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa; da je Sud na ročištu od dana 28.02.2017. godine donio rješenje da se vještačenje povjeri vještacima medicinske struke kliničkom psihologu Nevenki Pavličić, neuropsihijatru Borislavu Mitriću i psihologu Mini Gazivodi; da su navedeni vještaci u nalazu i mišljenju od 08.03.2017. godine istakli kako smatraju da djecu treba povjeriti na čuvanje i vaspitanje majci, kao i svoje mišljenje o modelu kontakta roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo sa djecom; da je Sud, donio presudu P.br. 876/16 od 15.12.2017. godine, kojom je razveden brak XY i YY, zaključen 20.04.2003. godine, a zatim odlučeno da se vršenje roditeljskog prava nad mladb. djecom, X, rođenom 26.02.2004. godine i sinom Y, rođenim 24.07.2010.godine, povjeri tuženoj-majci Y; da je presudom odlučeno o obavezi oca da doprinosi izdržavanju djece kao i načinu održavanja ličnih odnosa sa djecom; da

je 04.01.2018. godine, tužilac izjavio žalbu na navedenu presudu, a Viši sud u Podgorici, je, odlučujući o izjavljenoj žalbi, donio rješenje Gž.br. 1037/18 od 13.02.2018. godine, kojim je ukinuo presudu u dijelu u kojem je odlučeno o vršenju roditeljskog prava, modelu kontakta i doprinosa u izdržavanju, navodeći da u konkretnom slučaju nijesu u dovoljnoj mjeri pred prvostepenim sudom ispitani najbolji interesi djece, zbog činjenice da Centar za socijalni rad Podgorica nije dao svoje mišljenje, što međutim predstavlja zakonsku obavezu te ustanove u smislu čl. 361 Porodičnog zakona, pozivajući se pri tome na stav izražen u odluci Ustavnog suda CG U-III br. 238/17 od 27.06.2017.godine kojom je ukinuta odluka Vrhovnog suda CG Rev.br.110/17; da je u ponovnom postupku, sud na ročištu od, 17.05.2018. godine, donio rješenje da se od Centra za socijalni rad pribavi izjašnjenje saglasno ukidnom rješenju Višeg suda u Podgorici, a istog dana je navedenoj ustanovio uputio urgenciju u cilju pribavljanja nalaza i mišljenja; da je 08.06.2018. godine JU Centar za socijalni rad za Podgorica dostavio sudu dopis u kojem je navedeno da ostaju pri već podnijetom nalazu i mišljenju obzirom da nemaju podatke da je došlo do promjena u odnosu na cjelokupna zdravstvena, socijalna i stambena pitanja u vezi uslova i okolnosti u kojima žive stranke i njihova malodobna djeca, niti posjeduju kapacitete za postupak supervještačenja; da je na ročištu od 20.06.2018. godine, sud donio rješenje da se od Centra za socijalni rad zatraži izjašnjenje o tome da li bi bilo u najboljem interesu maloljetne djece da budu saslušana pred sudom, a istog dana Sud je uputio Centru urgenciju, da bi 23.07.2018. godine ta ustanova dostavila Sudu nalaz i mišljenje sa preporukom da je neophodno da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa; da je na ročištu od 13.09.2018. godine, Sud donio rješenje da se od Centra za socijalni rad Podgorica zatraži precizno izjašnjenje o tome da li je moguće saslušati maloljetnu djecu i da li bi to bilo u njihovom najboljem interesu; da je 3.09.2018. godine Centar za socijalni rad Podgorica dostavio sudu nalaz i mišljenje u kojem je ponovo konstatovana preporuka da je neophodno da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa; da je 13.09.2018. godine sud uputio urgenciju Centru za socijalni rad Podgorica, radi pribavljanja mišljenja o tome da li bi bilo u najboljem interesu djece da budu saslušana pred sudom radi izjašnjavanja o činjenici kod kojeg bi roditelja željeli da žive, da bi ta ustanova, 26.09.2018. godine dostavila Sudu dopis u kojem je konstatovano da je porodična situacija teška i složena i da ostaju kod preporuke za angažovanje vještaka, a pored toga i lica za podršku, kako bi se na taj način utvrdili stavovi djece; da je 16.10.2018. godine, Sud, imajući u vidu naloge Višeg suda u Podgorici, donio rješenje da od Centra za socijalni rad ponovo zatraži nalaz i mišljenje, pa je u tom pravcu, istog dana uputio i urgenciju radi postupanja u najkraćem roku; da imajući u vidu da je Viši sud u Podgorici u svom rješenju Gž.br. 1037/18 od 13.02.2018. godine istakao da je prvostepeni sud bio u obavezi da cijeni ispunjenost uslova da se i mlđb. djeci omogući da iznesu svoje mišljenje u pogledu toga kod koga bi od roditelja željeli da žive, kao i da je potencirao potrebu da Centar za socijalni rad, da svoje stručno mišljenje i predlog kako u pogledu vršenja roditeljskog prava, tako i u pogledu održavanja ličnih odnosa roditelja i djece, to je Sud u ponovnom postupku, upravo postupajući po nalogima iz ukidnog rješenja drugostepenog suda, u više navrata zahtijevao od organa starateljstva da dostavi svoje stručno mišljenje u pogledu spornih činjenica u postupku, pokušavajući istovremeno da u komunikaciji sa Centrom za socijalni rad, rukovodeći se najboljim interesom djeteta, pronađe najoptimalniju formu kroz koju bi djeca izrazila svoje mišljenje u postupku; da je u tom nastojanju, Sud postupao ažurno, vodeći računa i o hitnoj prirodi spora, o čemu svjedoči i veći broj urgencija za postupanje koje je uputio organu starateljstva; da u situaciji kada Sud u konkretnom postupku iskazuje neophodnu dozu ažurnosti i istrajnosti u cilju pribavljanja dokaza kojima bi se utvrdile sve one činjenice koje predstavljaju temelj odluke o vršenju roditeljskog prava koja je u najboljem interesu djece, nužno je istaći, u odnosu na navode iz pritužbe kojima se potencira odugovlačenje postupka, da pozitivni zakonski propisi ne poznaju mehanizam kojim bi sud mogao da "prinudi" organ starateljstva da dostavi sudu nalaz i mišljenje određene sadržine. Uostalom i sam podnosilac pritužbe je u žalbi protiv presude isticao značaj odluke Ustavnog suda CG U- III br.238/17 od 27.06.2017. godine, a upravo tom odlukom je apostrofirana potreba da organ starateljstva da svoje stručno mišljenje u postupku u kojem se odlučuje o vršenju roditeljskog prava.

U međuvremenu, podnosilac pritužbe nas je obavijestio da je JU Centar za socijalni rad Podgorica pribavio izvještaj od osnovne škole koju pohađaju njegova djeca, te da mu na njegov zahtjev nije omogućen uvid u navedeni dokument. Istakao je da je s tim u vezi pokrenuo postupak kod Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama.

III UTVRĐENE ČINJENICE

7. Iz pritužbe, dobijenih izjašnjenja i dostavljene dokumentacije proizilazi:

- da XY iz bračne zajednice sa X Y ima dvoje djece mal. X (2004.g.) i Y (2010.g.);
- da su odnosi između roditelja narušeni i konfliktni;
- da je XY istakao da je žrtva porodičnog nasilja od strane supruge Y, koja je pravosnažnom krivičnom presudom K.br. 667/15 (presuda nije dostavljena Zaštitniku)
- da je podnosilac pritužbe, 7.03.2016. godine podnio tužbu za razvod braka i vršenje roditeljskog prava;
- da je Osnovni sud u Podgorici donio presudu P.br. 876/16 od 15.12.2017. godine, kojom se razvodi brak, djeca povjeravaju majci, uređuje način kontaktiranja sa ocem i iznos za izdržavanje djece;
- da je Viši sud u Podgorici odlučujući o žalbi na presudu, donio Rješenje Gž.br 1037/18 od 13.02.2018. godine, kojim je ukinuo presudu (osim u dijelu izreke kojim se razvodi brak stranaka) i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovni postupak;
- da je u ponovnom postupku Osnovni sud u Podgorici 17.05.2018. godine donio rješenje da se od JU Centra za socijalni rad Podgorica zatraži izjašnjenje saglasno ukidnom rješenju Višeg suda;
- da je Sud uputio urgenciju Centru za socijalni rad Podgorica radi dostavljanja nalaza i mišljenja;
- da je 08.06.2018. godine, JU Centar za socijalni rad Podgorica, dostavio Sudu dopis u kojem je navedeno da ostaju pri već podnijetom nalazu i mišljenju, obzirom da nemaju podatke da je došlo do promjena u odnosu na porodičnu situaciju niti posjeduju kapacitete za postupak supervještačenja;
- da je na ročištu od 20.06.2018. godine, Sud donio rješenje da se od Centra za socijalni rad zatraži izjašnjenje da li bi bilo u najboljem interesu djece da budu saslušana pred sudom;
- da je 20.06.2018. godine Sud uputio urgenciju Centru za socijalni rad Podgorica;
- da je 23.07.2018. godine Centar za socijalni rad dostavio Sudu nalaz i mišljenje sa preporukom da je neophodno da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa;
- da je na ročištu od 13.09.2018. godine Sud donio rješenje da se od Centra za socijalni rad zatraži precizno izjašnjenje o tome da li je moguće saslušati maloljetnu djecu i da li bi to bilo u njihovom najboljem interesu;
- da je JU Centar za socijalni rad Podgorica 03.09.2018. godine dostavio Sudu nalaz i mišljenje u kojem (ponovo) preporučuju da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa;
- da je 13.09.2018. godina Sud po drugi put uputio urgenciju Centru za socijalni rad radi pribavljanja mišljenja o tome da li bi bilo u najboljem interesu djece da budu saslušana pred sudom radi izjašnjavanja o činjenici kod kojeg bi roditelja željeli da žive;
- da je Centar za socijalni rad Podgorica 26.09.2018 godine dostavio Sudu dopis da ostaju kod preporuke za angažovanje vještaka, a pored toga i za lice za podršku, kako bi se utvrdili stavovi djece;
- da je 16.10.2018. godine Sud donio rješenje da od Centra za socijalni rad ponovo zatraži nalaz i mišljenje, pa je tog dana uputio urgenciju Centru radi postupanja u najkraćem roku;

- da je u predmetu pred Centrom za socijalni rad Podgorica u periodu jul – avgust 2018 godine bila angažovana Inspekcija socijalne i dječije zaštite, po čijem nalogu je Centar dostavio Sudu mišljenja od 18.07. 2018.g. i 31.08.2018. godine;
- da postupak radi vršenja roditeljskog prava koji je pokrenut u martu 2016 godine ni nakon dvije i po godine nije pravosnažno okončan.

IV RELEVANTNI PROPISI

8. Ustavom Crne Gore („Sl. list CG“ br.1/7) utvrđeno je:

Dijete uživa prava i slobode primjerno njegovom uzrastu i zrelosti.

Djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe."(Član 74)

9. Konvencijom o pravima djeteta UN-a utvrđuje se:

1. U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

2. Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere. (Član 3. stav 1 i 2)

Države-potpisnice **će osigurati** djetetu koje je u stanju da oblikuje svoje vlastite stavove pravo da slobodno izražava takve stavove po svim pitanjima koja se tiču djeteta, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.

2. U ovu svrhu dijete će posebno dobiti priliku da bude saslušano u bilo kakvom sudskom ili upravnom postupku koji se tiče djeteta, bilo direktno, preko predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način koji je u skladu s proceduralnim pravilima nacionalnog zakona. (čl. 12)

10. Evropskom konvencijom o ostvarivanju dječijih prava

Ova Konvencija primjenjuje se na djecu koja nijesu navršila 18 godina.

Cilj ove Konvencije je da se, u najboljem interesu djece, unapređuju njihova prava, da im se dodijele prava u postupku i omogući ostvarivanje tih prava tako što će im se, neposredno odnosno preko drugog lica ili ustanove, omogućiti da budu obaviještena i dozvoliti da učestvuju u postupcima koji ih se tiču pred sudskim organima.

Za svrhe ove Konvencije, postupci pred sudskim organima koji se tiču djece jesu porodičnopravni postupci, naročito oni koji se odnose na izvršavanje roditeljskih dužnosti, kao što su pitanja mjesta boravka djeteta i održavanja ličnih odnosa sa djetetom. (čl. 1 stav 1,2 i 3)

Djetetu, koje se shodno nacionalnom pravu smatra sposobnim za rasuđivanje, u postupcima pred sudskim organima koji se tiču njega ili nje, odobravaju se i dijete ima pravo da traži sljedeća prava:

a) da dobije sve relevantne informacije;

b) da se sasluša i da izrazi svoje mišljenje;

c) da mu se pruži obavještenje koje se tiče mogućih posljedica takvog mišljenja i mogućih posljedica bilo koje odluke. (čl. 3)

U postupcima koji se tiču djeteta sudski organ postupa hitno, kako bi se izbjegla nepotrebna odlaganja i obezbijedili postupci kojima se osigurava brzo sprovođenje donijetih odluka. Sudski organi su ovlašćeni da u hitnim slučajevima, kad je to potrebno, donesu odluke koje odmah postaju izvršne. (čl. 7)

11. Porodičnim zakonom („Sl. list CG“ br. 1/07 i 53/16) je propisano:

Država je dužna da poštuje i unapređuje prava djeteta i preduzima potrebne mjere za zaštitu djeteta od zanemarivanja, zlostavljanja, eksploatacije i diskriminacije.

Svako je dužan da obavijesti centar za socijalni rad (u daljem tekstu: organ starateljstva) o povredi prava djeteta za koju sazna.

Mjere kojima se zadire u porodični život dopuštene su samo ako se zaštita članova porodice ne može obezbijediti na manje restriktivan način, pružanjem usluga socijalne i dječje zaštite.

U ostvarivanju, unapređivanju i zaštiti prava djeteta nadležni organi, ustanove, javne službe i pojedinci dužni su da međusobno saraduju.” (član 5 stav 3-6))

Svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom djeteta u svim aktivnostima koje se direktno ili indirektno tiču djeteta.

Najbolji interes djeteta ima prioritet i utvrđuje se polazeći od: - prava djeteta; - mišljenja i želje djeteta; - uzrasta, razvojnih sposobnosti i drugih ličnih svojstava djeteta; - potrebe zaštite života i zdravlja djeteta; - potrebe osiguranja bezbjednosti djeteta; - potrebe fizičkog, emocionalog, obrazovnog, socijalnog i drugog razvoja djeteta; - prethodnog iskustva i okolnosti u kojima dijete živi; - potrebe očuvanja stabilnosti i kontinuiteta odnosa sa roditeljima, porodicom i sredinom iz koje dijete potiče ili u kojoj boravi i uticaja promjene sredine; - kvaliteta odnosa koje je dijete uspostavilo sa roditeljima, članovima porodice ili drugim licima i neposrednih i dugoročnih posljedica održavanja tih odnosa; - potrebe očuvanja porodičnih odnosa, a naročito odnosa sa braćom i sestrama; - uticaja odvajanja od roditelja, drugih članova porodice, a naročito od braće i sestara; - potrebe očuvanja ličnog i porodičnog identiteta; - kulturne, nacionalne, etničke, vjerske i jezičke pripadnosti, odnosno porijekla djeteta; i - drugih okolnosti i stanja koja mogu da utiču na dobrobit djeteta.”(čl. 5b)

Poslove starateljstva vrši organ starateljstva. (član 9/2)

Za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova porodice, za rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim slučajevima poremećenih porodičnih odnosa nadležan je organ starateljstva, sud i lice ovlašćeno za posredovanje. (čl. 14)

„Dijete ima pravo da izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču.

Roditelji, lica koja se o djetetu staraju, kao i sva druga lica koja odlučuju o pitanjima koja se tiču djeteta dužni su da djetetu omoguće da izrazi svoje mišljenje.

Lica iz stava 2 ovog člana dužna su da blagovremeno i na djetetu razumljiv način pruže sva obavještenja koja su djetetu potrebna da bi formiralo mišljenje i omogućiti mu da, ako to želi, slobodno izrazi svoje mišljenje.

Lica iz stava 2 ovog člana, prilikom odlučivanja o pitanjima koja se tiču djeteta, moraju mišljenju djeteta posvetiti dužnu pažnju, u skladu sa godinama života i zrelošću djeteta.

Zrelost djeteta procjenjuje se imajući u vidu stepen njegovog fizičkog, emotivnog, intelektualnog i socijalnog razvoja. (čl. 67)

Roditelji su dužni da roditeljsko staranje vrše u najboljem interesu djeteta, u skladu sa njegovim razvojnim potrebama i mogućnostima.”(Čl. 69 stav 2)

Organ starateljstva dužan je da roditeljima pruža odgovarajuće oblike pomoći i podrške i preduzima potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na osnovu neposrednog saznanja ili obavještenja.

Organi pravosuđa, drugi organi, medicinska, obrazovna i druga ustanova, nevladina organizacija i građani dužni su da obavijeste organ starateljstva čim saznaju da roditelj nije u mogućnosti da vrši roditeljsko pravo.

Organ starateljstva dužan je odmah po prijemu obavještenja da ispita slučaj i preduzme mjere za zaštitu prava djeteta. (član 80 stav 1,2, i 3)

Kad je roditeljima potrebna trajnija pomoć i usmjeravanje u vršenju roditeljskih prava i dužnosti ili je neophodno neposredno praćenje stanja i uslova u kojima dijete živi, organ starateljstva odrediće nadzor nad vršenjem roditeljskog prava u pogledu djece ili u pogledu pojedinog djeteta. Odlukom o nadzoru organ starateljstva utvrdiće program nadzora i odrediti lice koje će pratiti razvoj djeteta, kontrolisati postupke roditelja, podnositi periodične izvještaje organu starateljstva i preduzimati druge mjere u interesu djeteta. (član 82)

Posebni staralac postaviće se djetetu nad kojim roditelji vrše roditeljsko pravo za vođenje spora između njega i njegovih roditelja, za sklapanje pojedinih poslova između njih, kao i u drugim slučajevima kad su njihovi interesi u suprotnosti. (Čl. 246)

Postupak u vezi sa porodičnim odnosima hitan je ako se odnosi na dijete ili roditelja koji vrši roditeljsko pravo.

U postupku u vezi sa porodičnim odnosima iz stava 1 ovog člana tužba se ne dostavlja tuženom na odgovor.

Postupak iz stava 1 ovog člana sud će, po pravilu, sprovesti na najviše dva ročišta.

Prvo ročište zakazuje se tako da se održi u roku od 15 dana od dana kada su tužba ili predlog primljeni u sudu.

Drugostepeni sud dužan je da donese odluku u roku od 30 dana od dana kada mu je dostavljena žalba.

Odluka o predlogu za određivanje privremene mjere mora se donijeti u roku od tri dana (**čl. 317**)

U postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, sud može, ako ocijeni da to zahtijeva intenzitet konflikta između djeteta i roditelja ili između roditelja, postaviti djetetu **lice za podršku**, i to djetetu mlađem od 14 godina života bez njegove saglasnosti, a djetetu starijem od 14 godina života uz njegovu saglasnost.

Lice za podršku postavlja se sa liste lica za podršku koju utvrđuje organ državne uprave nadležan za poslove pravosuđa (u daljem tekstu: Ministarstvo). (**čl. 317v**)

Lice za podršku dužno je da se brižljivo i savjesno stara o ličnosti i interesima djeteta, da sa djetetom izgradi odnos povjerenja, upozna ga sa njegovim pravima, pruži informacije o predmetu, toku i mogućem ishodu postupka i pruži objašnjenja koja se tiču mogućih posljedica izražavanja mišljenja djeteta.

Lice za podršku dužno je da, uz saglasnost djeteta, sudu prenese njegovo mišljenje, da prisustvuje ročištu na kome se dijete saslušava odnosno neposredno iznosi mišljenje, kao i da djetetu objasni sadržinu odluke i njene posljedice.

Lice za podršku ima pravo uvida u spise predmeta, dostavljaju mu se svi podnesci i ovlašćeno je da prisustvuje svim ročištima.

Prava i obaveze lica za podršku prestaju donošenjem pravosnažne sudske odluke. (**čl. 317 lj**)

U postupcima u vezi sa porodičnim odnosima sud je dužan da omogući djetetu da izrazi svoje mišljenje, ako dijete to želi. (**čl. 317 nj/1**).

U postupku u vezi sa porodičnim odnosima sud može utvrđivati činjenice i kada one nijesu među strankama sporne, a može i samostalno istraživati činjenice koje nijedna stranka nije iznijela. (**čl. 318**)

U sporovima za razvod braka po tužbi jednog od bračnih supružnika sprovodi se postupak posredovanja u skladu sa Zakonom o posredovanju i ovim zakonom, osim u slučajevima kad postoje okolnosti koje ukazuju na postojanje bilo kojeg oblika nasilja u porodici. (**čl. 326/1**)

Ako između djeteta i njegovog zakonskog zastupnika postoje suprotni interesi, dijete zastupa kolizijski staratelj.

Dijete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje može samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove zatražiti od organa starateljstva da mu postavi kolizijskog staratelja.

Dijete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje može samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove zatražiti od suda da mu postavi privremenog zastupnika zbog postojanja suprotnih interesa između njega i njegovog zakonskog zastupnika. (**čl. 356**)

U sporu za zaštitu prava djeteta i u sporu za vršenje roditeljskog prava sud je uvijek dužan da se rukovodi najboljim interesom djeteta.

Ako sud procijeni da u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje roditeljskog prava dijete kao stranka nije zastupano na odgovarajući način, dužan je da djetetu postavi privremenog zastupnika (**član 357 st 1 i 2**)

Prije nego što donese odluku o zaštiti prava djeteta ili o vršenju roditeljskog prava, sud je dužan da zatraži nalaz i stručno mišljenje od organa starateljstva, porodičnog savjetovišta ili druge specijalizovane ustanove. (**čl. 361**)

V ZAKLJUČNA OCJENA

12. Nakon sprovedenog ispitnog postupaka Zaštitnik je ustanovio da je pritužba XY opravdana i da Osnovni sud u Podgorici i JU Centar za socijalni rad Podgorica, i pored preduzimanja određenih aktivnosti, nijesu obezbijedili ostvarivanja garantovanih prava djeteta u konkretnom slučaju. Zaštitnik je mišljenja da je Osnovni sud u Podgorici dugim trajanjem postupka, povrijedio pravo stranaka na suđenje u razumnom roku, čime je i zanemareno pravo djeteta da u svim postupcima koji ga se tiču, sve institucije pa i sud, vode računa o njegovom najboljem interesu. Pored toga, konstatovano je da su konflikti koji postoje između roditelja i traju skoro tri godine, nepovoljni po pravilan razvoj djece.

13. Iz utvrđenih činjenica proizilazi da su u porodici Y, narušeni odnosi između bivših supružnika X i Y, koji imaju dvoje djece, mal. X (2004) i mal. Y (2010), da je sa situacijom upoznat Centar za socijalni rad u Podgorici imajući u vidu da je prijavljeno nasilje u porodici, te da je protiv majke vođen krivični postupak zbog nasilja u porodici.

14. Zaštitnik zapaža da je tužba radi razvoda braka i vršenja roditeljskog prava nad djecom, podnijeta u martu 2016. godine, Osnovnom sudu u Podgorici, koji je donio presudu P.br. 876/16 od 15.12.2017. godine, kojom se razvodi brak stranaka, djeca povjeravaju majci te se uređuje model ličnih odnosa sa ocem i utvrđuje obaveza izdržavanja djece. Protiv te presude podnosilac pritužbe je izjavio žalbu 24.01.2018. godine, pa je Viši sud u Podgorici, 13.02.2018. godine, rješenjem Gž.br. 1037/18 poništio presudu (osim u dijelu u kojem se razvodi brak stranaka) i vratio prvostepenom sudu na ponovno suđenje, koje još uvijek nije okončano. Primjećuje se da je Viši sud u Podgorici, blagovremeno odlučio o žalbi, vodeći računa o hitnosti postupka.

15. U odluci Višeg suda u Podgorici Gž.br. 1037/18, od 13.02.2018. godine, istaknuti su propusti prvostepenog suda i ukazani elementi koje treba cijeliti i provesti u ponovnom postupku. Između ostalog, Viši sud je istakao „da nijesu u dovoljnoj mjeri ispitani najbolji interesi djeteta, prije svega i zbog činjenice da svoje mišljenje nije dao Centar za socijalni rad Podgorica, čija je zakonska obaveza u smislu čl. 361 Porodičnog zakona da da svoje stručno mišljenje u pogledu vršenja roditeljskog prava i održavanja ličnih odnosa djece i roditelja kojem nije povjereno vršenje roditeljskog prava“. Takođe se u pomenutoj odluci Višeg suda navodi da nije prihvatljivo izjašnjenje Centra da je potrebno izvršiti vještačenje, jer je „Centar obavezan da da svoje stručno mišljenje, a na sudu je nakon toga da odluči o potrebi angažovanja porodičnog savjetovaništa ili druge specijalizovane ustanove“, a koji je stav izražen i u odluci Ustavnog suda Crne Gore U-III br. 238/17 od 17.06.2017. godine.

16. Zaštitnik primjećuje da je Osnovni sud u Podgorici u ponovnom postupku nekoliko puta tražio od Centra za socijalni rad Podgorica da dostavi nalaz i mišljenje, saglasno ukidnom rješenju Gž.br. 1037/18. Takođe, Osnovni sud u Podgorici je tražio da se Centar izjasni da li bi u najboljem interesu djece bilo da se saslušaju u sudskom postupku. Ovakav stav suda, razumljiv je imajući u vidu da je sud dužan da tokom postupka razvoda braka vodi posebnu brigu o tome da se zaštite djeca čiji se roditelji razvode, te se stoga djeca, i to samo ona starija, u veoma rijetkim slučajevima pozivaju pred sud. U takvim slučajevima centar za socijalni rad sprovodi postupak koji podrazumijeva psihološku obradu oba roditelja, procjenu njihovih socio-ekonomskih prilika, obavlja terenske posjete, kontaktira institucije u koje su djeca uključena i najzad na obazriv način pristupa djeci. Međutim, nejasno je iz kojih razloga Sud nije u postupku saslušao mal. X, koja ima 14 godina. Evropska konvencija o ostvarivanju dječijih prava (Savjeta Evrope), između ostalog propisuje da je u postupcima koji se tiču djeteta sud dužan da postupa hitno, kako bi se izbjegla nepotrebna odlaganja. Takođe, saglasno ovoj Konvenciji, Sud treba da ostvari kontakt s djetetom u smislu provjere što dijete zna o konkretnom slučaju u koji je involvirano, da mu da savjet, dopusti da izrazi svoje mišljenje i da ga uvaži u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.

17. Centar za socijalni rad Podgorica je Osnovnom sudu u Podgorici dostavio odgovor da ostaje pri već podnijetom nalazu i mišljenju, te preporučuju da se odredi vještačenje od strane psihijatra i kliničkog psihologa. Zapaža se da nakon toga Centar za socijalni rad Podgorica na više zahtjeva Suda nije dostavio traženo mišljenje, ostajući pri stavu da treba angažovati vještake odgovarajuće struke. U dopisu koji je Centar za socijalni rad 23.07.2018. godine, (po nalogu Inspekcije za socijalnu i dječiju zaštitu) dostavio Osnovnom sudu u Podgorici, navodi se da su oba roditelja podobna za vršenje roditeljskog prava i da je evidentna njihova privrženost djeci. Međutim i pored te činjenice da su oba roditelja podobna Centar se nije izjasnio kojem od roditelja treba povjeriti djecu, navodeći da je u pitanju „teška i složena „porodična situacija, da treba angažovati vještake, da Centar nema dovoljno stručnih kapaciteta za procjenu u konkretnom slučaju. Dakle Centar ističe da nema stručnih sposobnosti za obavljanje jedne od svojih osnovnih nadležnosti – davanje mišljenja u postupcima radi vršenja roditeljskog prava.

Podsjećamo da je Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti¹ definisana djelatnost Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu koji, između ostalog, pruža stručnu supervizijsku podršku radi unaprjeđenja stručnog rada i usluga socijalne i dječje zaštite. Cilj te funkcije Zavoda je da uveća efikasnost, efektivnost i kompetenciju stručnih radnika.²

18. Shodno odredbama Porodičnog zakona Centri za socijalni rad kao organi starateljstva, dužni su da roditeljima pružaju odgovarajuće oblike pomoći i podrške i preduzimaju potrebne mjere u cilju ostvarivanja najboljeg interesa djeteta koji je rukovodni princip u svim postupcima koji se tiču djece. Organ starateljstva je između ostalog dužan da roditeljima ukaže na greške i propuste u vaspitanju i podizanju djece kao i da po potrebi vrši nadzor nad vršenjem roditeljskog prava. Mišljenja smo da je djeci trebalo pružiti posebnu pažnju od strane organa starateljstva imajući u vidu sumnju da su svjedoci porodičnog nasilja (prema navodima Centra među roditeljima je prisutan obrazac konflikta i postoji sumnja na nasilje) i da su na određeni način involvirani u partnerske sukobe, čime su i emocionalno povrijeđena.³ Kod ovakvog utiska Centar za socijalni rad Podgorica bio dužan da preduzme odgovarajuće mjere i radnje, koje su u okviru njegovih nadležnosti da roditeljima pružiti stručnu pomoć da shvate svoje roditeljske dužnosti, da unaprijede roditeljske vještine u kontekstu zaštite djece.

19. Zaštitnik primjećuje da je Centar za socijalni rad u svojim dopisima Osnovnom sudu u Podgorici⁴ isticao da u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima sud može po službenoj dužnosti odrediti jednu ili više privremenih mjera zaštite djeteta, ako ocijeni da je to potrebno radi blagovremene zaštite prava i interesa djeteta.

Tačno je da je navedene aktivnosti mogao da preduzme sud po službenoj dužnosti (kao i organ starateljstva), ali smatramo da je Centar za socijalni rad, direktno uključen u porodičnu situaciju te da je „na terenu“ i u komunikaciji sa roditeljima i djecom. Mišljenja smo da u tom smislu neophodna bolja saradnja ove dvije institucije kako bi se izbjegla situacija prebacivanja odgovornosti sa jedne na drugu službu, što nije rijedak slučaj u porodično-pravnim postupcima, koji su hitni i u kojima se ponekad gubi dragocjeno vrijeme.

19. Takođe, Zaštitnik primjećuje da je Sud mogao postaviti djeci lice za podršku ako cijeni da to zahtijeva intenzitet konflikta između djeteta i roditelja ili između roditelja, koje bi u postupku moglo da utvrdi autentično mišljenje djece.

---

¹ Član 120 i 121 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Službeni list CG", br. 27/13, 42/15 ... 50/17)

² Supervizija u centru za socijalni rad, Branković, Šarac, Živanić (2017)

³ U izvještaju psihološkinje Centra za socijalni rad Podgorica, nakon obavljenog razgovora sa mal X (09.05.2018. godine) ističu: „se stiče utisak da su odnosi u porodici Y veoma narušeni i da roditelji dozvoljavaju da se njihovi lični i partnerski problemi umiješaju u njihov roditeljski odnos prema mal. X, te da je neophodno da stave roditeljske dužnosti i obaveze ispred partnerskih relacija i da nastoje da X ima bezbrižno djetinjstvo i podršku oba roditelja.“

⁴ Dopis Osnovnom sudu u Podgorici br.01-11682/2 od 03.07.2018. godine

Stav Višeg suda u Podgorici u ukidnom rješenju Gžbr 1037/18, da je bitan element u utvrđivanju najboljeg interesa djeteta, poštovanje njegovog prava na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koji ga se tiču i uzimanje u obzir tog mišljenja, u skladu sa uzrastom i zrelošću djeteta inkorporiran je i u odredbi člana 12 Konvencije o pravima djeteta UN-a koji propisuje pravo djeteta na participaciju.

Stručnjaci ističu da nije dovoljno dati djeci pravo da ih saslušate, već da je važno ono što djeca kažu uzeti ozbiljno. To međutim ne znači da se odluke moraju prilagoditi mišljenju djeteta, ali iskustvo i viđenje djeteta treba uključiti, dati mu važnost i uzeti ga u obzir kad se odlučuje o svim pitanjima koja se tiču djeteta. Uvažavanje mišljenja djece mora biti u skladu s njihovom sposobnošću razumijevanja pitanja o kojem se radi.

Međutim, kako navodi većina stručnjaka, dijete nikada ne treba dovesti u situaciju da ima osjećaj da nešto odlučuje, da nosi teret odluke, posebno ukoliko se radi o delikatnoj situaciji razvoda braka, jer djeca i sama vrlo često nose teret osjećaja da su kriva zbog razvoda braka roditelja.⁵

Stoga je osim stručne procjene koja se donosi na osnovu sagledavanja cjelokupnog konteksta u kome djeca žive, zadatak stručnih radnika Centra i da u što većoj mjeri zaštite djecu i da im pruže podršku u procesu razvoda ili razdvajanja, koji je za sve članove porodice težak i bolan, ali da istovremeno obezbudi i njihovu participaciju u samom postupku.

20. Ustavom i zakonom utvrđena obaveza suda je da obezbijedi da se postupak sprovede efikasno i bez nepotrebnog odlaganja, a naročito u slučajevima kada se radi o porodičnom sporu, u kakve spada i postupak radi vršenja roditeljskog prava. Ova obaveza utvrđena je i međunarodnim dokumentima. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda odredbom člana 6 propisuje da „svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom“. Zaštitnik primjećuje da podnosilac pritužbe nije doprinio dužini trajanja ovog parničnog postupka, koji ukupno traje više od dvije i po godine. Polazeći od složenosti predmeta i ponašanja stranaka i organa, Zaštitnik smatra da dužina konkretnog postupka nije ispunila zahtjev razumnog roka. Naime ukupan postupak traje dugo, a imajući u vidu i Stav Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu prema kojem u građanskim predmetima koji su po prirodi stvari prioritetni, suđenje treba biti okončano u roku od 2 godine, koji rok je razuman rok za okončanje postupka. Zaštitnik zapaža da je prvostepeni Sud u ponovnom postupku preduzimao radnje i mjere u cilju donošenja odluke, ali postupak pored toga još uvijek nije okončan.

21. Osnovni princip UN Konvencije o pravima djeteta (član 3) obavezuje države članice da se u svim aktivnostima i postupcima, koji se tiču djece, rukovode najboljim interesom djeteta. Države potpisnice Konvencije obvezuju se primjenom načela zaštite najboljeg interesa da će odgovarajućim mjerama osigurati takvu zaštitu djeteta kakva mu je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, staratelja ili drugih osoba koje su za dijete odgovorne..

22. Prema međunarodnim i nacionalnim propisima obavezu posebne zaštite i neuskraćivanja prava djeteta imaju svi, od države, preko organa do roditelja. Stoga, poremećeni odnosi i učestali konflikti koji postoje između supružnika i njihovi suprotstavljeni interesi ne smiju biti nikako ispred prava i interesa djeteta.

Imajući u vidu navedeno, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u cilju ostvarivanja najboljeg interesa djeteta

P r e p o r u č u j e

---

⁵ Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja (Izvorni naučni rad Maja Laklija, Ninoslava Pećnik - Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet i Radmila Sarić Centar za socijalnu skrb, Rijeka)

I OSNOVNOM SUD U PODGORICI:

- da u postupku P.br. 1047/18 angažuje lice za podršku kako bi se omogućilo djeci mal. X i Y, da ukoliko žele, daju svoje mišljenje;
- da preduzme efektivne mjere i radnje kako bi se okončao postupak u parnici poslovne oznake P.br. 1047/18;
- da ubuduće u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, kada su izraženi konflikti između djeteta i roditelja ili između roditelja, koristi zakonsku mogućnost i postavi djetetu/djeci lice za podršku ako ocijeni da okolnosti slučaja to zahtijevaju.

Sud je dužan je da Zaštitniku dostavi izvještaj o mjerama i radnjama preduzetim na izvršenju preporuka u roku od 30 dana od dana prijema ovog Mišljenja

II JU CENTRU ZA SOCIJALNI RAD PODGORICA:

- da mal. X i Y, pruži sve potrebne informacije i savjete kako bi, ukoliko žele, mogli da iskažu svoje mišljenje u postupku radi vršenja roditeljskog prava;
- da kontinuirano prati porodicu Y i intezivira savjetodavni rad sa oba roditelja X i X u cilju pružanju pomoći u vršenju roditeljskih prava i normalizacije roditeljskih odnosa;
- da rukovodilac Centra za socijalni rad Podgorica preduzme aktivnosti na unaprjeđenju stručnih sposobnosti stručnih radnika Centra radi obavljanja radnji i mjera iz nadležnosti koje se odnose na zaštitu prava djeteta i vršenje roditeljskog prava.

Centar je dužan da, u roku od 15 dana od dana prijema ovog Mišljenja, dostavi izvještaj Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore o preduzetim radnjama i mjerama na izvršenju preporuke.

III ZAVODU ZA SOCIJALNI I DJEČIJU ZAŠTITU:

- da kroz razvojno-edukativnu i podržavajuću funkciju, pruži stručnu supervizijsku podršku radi unaprjeđenja stručnog rada službi JU Centra za socijalni rad Podgorica, kao i ostalim centrima za socijalni rad, ukoliko procjene da je potrebno, u oblasti koja se odnosi na zaštitu prava djeteta i vršenje roditeljskog prava.

Zavod je dužan da, u roku od 30 dana od dana prijema ovog Mišljenja, dostavi izvještaj Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore o preduzetim i namjeranim radnjama i mjerama na izvršenju preporuke.

**ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE
Snežana Mijušković**

D-na:

- podnosiocu pritužbe, Vasa Raičkovića 43 Podgorica
- JU Centar za socijalni rad Podgorica
- Osnovnom sudu u Podgorici
- Zavodu za socijalnu i dječiju zaštitu